

# Čempresi?

**Branko Meštrić, Zagreb**

**M**iniseriju napisa o nedoumicama planinara pri susretu s izvjesnim biljnim vrstama pri štrapaćiranju po brdima i dolovima zaključio bih još jednim pojmom koji je od naziva biljnog roda postao općim pojmom – čempresi. Ljudi su skloni sve bilje koje izdaleka izgleda kao čempres i smatrati čempresom, iako je često puta riječ o biljkama različitih

rodova. Još je zanimljivije to što, ako se radi o kontinentalnim prostorima naše zemlje, čempresa gotovo i nema, pa je skoro sigurno da ono što ćete ovdje nazvati čempresom, nije čempres.

Što je zajednička karakteristika biljaka koje nalikuju na čemprese? Najprije, to su biljke iz skupine četinjača, ali koje umjesto tipičnih iglica (borovi, jele) imaju iglice preobličene u zelene ljuske i čvrsto prilegle uz grančice, koje posve prekrivaju. Svima im je i vrlo sličan stas – najčešće su to stupaste do stožaste forme vrlo kompaktnog izgleda. Izvana se i ne uočavaju pojedinačne grane, a kako poneke podnose i znatne ljudske intervencije u oblikovanju, često ćete ih u parkovima i na grobljima zateći u zanimljivim geometrijskim formama.

Na grobljima? Da, biljke nalik čempresima vrlo su česte u parkovima, ali naprosto su nezaobilazne uz groblja – bilo to čuveno varaždinsko groblje, poznato upravo po svojim oblikovanim »čempresovim« zidovima i oblicima (a zapravo se radi o američkim tujama) – pa do veličajnih prilaznih aleja ili ograda duž obale, koje nam već izdaleka pokazuju gdje je groblje.

E ovo potonje, to su uglavnom baš čempresi. Ako tujama i čempresima dodamo i treći rod – pačemprese, koje ćete najčešće sresti na kontinentu, dobili smo trojku koja neukom oku izgleda gotovo jednako, a dolazi iz tri različita biljna roda i međusobno nema rodbinskih veza.

Ima, međutim, nekoliko mjesta u našoj zemlji i nekoliko oblika koje baš nitko neće nepredvidjeti i krivo prisposodbiti. Crnozeleno vitke »strijele« pobodene u krajoliku Konavala ili oko Orebića, su nesumnjivo pravi ČEMPRESI. I kad se čempres spomene, svakom znalcu uvijek pred očima sine ova slika. Sjetite se toga kad sljedeći put krenete put Svetog Ilije – bilo onog s Pelješca, bilo onoga na Sniježnici.



Čempres

Hajdemo najprije riješiti što je čempres i kako ga jednostavno razgraničiti od ostale braće. Najprije po lokaciji. Pravi čempres (*Cupressus sempervirens*) raste gotovo isključivo uz jadransku obalu, nešto malo na kontinentu – Sinj, Knin, Vrlika – a tek pojedinačni primjerci rastu u parkovima u unutrašnjosti. Izbliza, pak, čempres se nesumnjivo može prepoznati po svom češeru. Dojmljive kuglaste tvorevine, nimalo nalik češerima ostalih četinjača, jedino kod pravog čempresa svojom veličinom nadmašuju orah i ostaju na granama čvrsto zatvorene i po dvije godine dok ne dozriju, a potom još godinama otvorene.

Druga vrlo česta vrsta nisu pravi čempresi već pačempresi – dakle, lažni čempresi. Kod nas je najčešći Lawsonov pačempres (*Chamaecyparis lawsoniana*), očito imenovan po svom »otkrivaču« negdje na Pacifičkoj obali daleke Amerike. Izbliza ćete ga lako prepoznati po umanjenoj verziji češerčića – dakle, manje-više izgleda kao čempresov ali veličinom je bliže lješnjaku nego orahu.

Izdaleka je stvar malo problematičnija, ali vrlo rješiva. Ako ste na kontinentu i vidite nešto nalik čempresu – vjerojatno je to pačempres. Međutim, ako je vrh obješen, a i vrhovi grančica vise, tad je to sigurno pačempres.

Druge vrste, osim Lawsonova? Ima još sedam vrsta pačempresa, ali su kod nas vrlo rijetki. Veći »problem« za poznavatelje su kultivari, dakle uzgojeni razni primjerci različitih oblika, veličina i boja. Njih ima više od 200 i pačempres se smatra jednom od najraznolikijih ukrasnih vrsta.

A što ako vrhovi nisu prevješeni? Vjerojatno je riječ o tuji. Da bi čovjek bio sigurniji

valja se približiti i potražiti češere. Tuja naime nema češer koji bi ličio na čempresov, već češerčić koji se sastoji tek od nekoliko ljustaka. A koje je koja tuja – to je problem. Najčešće su američke tuje (*Thuja occidentalis*), ali ima dosta i orijentalnih. Osim ove dvije poznate su još četiri vrste, ali opet su ljudi umiješali prste pa je samo kod američke tuje uzgojeno preko 120 kultivara različitih boja i oblika. Kad na to dodate odlično podnošenje obrezivanja i oblikovanja, teško ćete po obliku prepoznati tuju.

Je li time gotova priča o »ljuskavolisnom« drveću? Zapravo i ne! Pogotovo ne za planinare. Postoje i biljke iz roda *Juniperus*, ili po naški – borovice (PAZI! borovnice su nešto sasvim drugo i iz njih se rade sokovi i marmelade). Neke vrste borovica vrlo su sklone svoje igličavo i bodljikavo lišće preobličiti u posve ljuskavo i time postati vrlo slične čempresima.

Svi znamo bar dvije borovnice po lošem – tko se nije izbo provlačeći se kroz šmriku na Mediteranu ili klekui klečicu u kontinentalnim planinama (plave bobice). Tko nije stradao od njihove arome u Antinoj brinjevači? E, njih dvije nisu sporne – vrlo su česte i uvijek bodljikave. Ali, pravi planinar morao bi znati da biljka ljuskavih listova na koju nailaze u visokim planinama iznad 1400 metara nema veze sa čempresom već je prva rodica borovici. To je planinska somina, ljuskava vrsta borovnice, koja na europskim planinama dolazi i do 2400 metara visine, a kod nas samo do 1860 metara (bar teoretski). Isto tako, uz obalu možete naići na vrlo sličnu primorsku sominu. Za obje je zanimljivo da su vrlo smrdljive i vrlo ih vjerojatno ne biste željeli okusiti u brinjevači.

Pitate: ima li još sličnih biljaka? Ne pitajte!

<http://www.sumfak.hr/%7Edendrolo2/atlas.htm>



Pačempres



Somina



Tuja